

De opmars van de bedrijfseconomie

Auteur(s):

Koedijk, C.G.

Majoor, S.

Witteloostuijn, A. van

*Resp. hoogleraar financiering, control en auditing, en organisatie verbonden aan de economische faculteit van de Universiteit Maastricht.**Daarnaast zijn zij directeur van de onderzoeksinstituten Life, Marc respectievelijk Nibor.***Verschenen in:**

ESB, 82e jaargang, nr. 4105, pagina 369, 7 mei 1997

Rubriek:

Discussie

Trefwoord(en):

economie-beoefening

In tegenstelling tot wat Boot en Cools onlangs in ESB beweerden, gaat het met de prestaties van de bedrijfseconomie in Nederland de goede kant op.

In een recente bijdrage aan dit blad schetsen Boot en Cools een somber beeld van het bedrijfseconomisch onderzoek in Nederland¹. Volgens Boot en Cools zou in de bedrijfseconomie onvoldoende gepubliceerd worden in de internationale vaktijdschriften, en zou het onderzoek weinig of geen impact hebben op de bedrijfspraktijk in Nederland. Een belangrijke reden voor deze magere prestaties is, volgens Boot en Cools, dat de Nederlandse bedrijfseconomie wordt gedomineerd door de accountants (-kantoren). Deze zouden niet op zoek zijn naar verklaringen en voorspellingen van bedrijfseconomische fenomenen, maar slechts voorschriften ter zake adequate bedrijfseconomische handelingen ontwerpen.

Deze analyse geeft naar onze mening een vertekend beeld van de stand van zaken van het bedrijfseconomische onderzoek in Nederland. In deze bijdrage willen wij op twee elementen nader ingaan. In de eerste plaats op de onderzoekprestaties van de Nederlandse bedrijfseconomie. In de tweede plaats willen wij acht aanbevelingen geven voor het Nederlandse bedrijfseconomische onderzoek. Ook wij zijn er namelijk van overtuigd dat met gerichte maatregelen het onderzoek verder kan worden versterkt.

De meetlat

Een belangrijk uitgangspunt voor de analyse van Boot en Cools is de observatie dat Nederlandse bedrijfs-economen schitteren door afwezigheid op de bekende hitlijsten van economen en econometristen. Boot en Cools concluderen dat als wordt gekeken naar het aantal A- en B-publicaties (toppublicaties volgens de criteria van de VSNU), de bedrijfseconomie slecht scoort. Bedrijfseconomische tijdschriften zijn echter fors ondervertegenwoordigd in deze ranglijsten, met als gevolg eenzelfde ondervertegenwoordiging van de bedrijfseconomen. Boot en Cools erkennen dat, maar trekken niet de conclusie dat deze lijsten een onbetrouwbaar beeld geven van de productiviteit en kwaliteit van de bedrijfseconomie, en bouwen hun betoog toch verder op met gebruikmaking van de conclusies die worden verbonden aan de traditionele lijsten.

Er is echter ander onderzoek beschikbaar. Van Witteloostuijn en Boone hebben recent de productiviteit van Nederlandse bedrijfswetenschappers gemeten, door het tellen van de aantallen gepubliceerde bladzijden in tijdschriften die worden meegenomen in de alom gerespecteerde Social Science Citation Index (SSCI)². Aan publicaties hebben zij punten toegekend, gebaseerd op de status van de betrokken tijdschriften (niet door de classificaties A- en B-tijdschriften te gebruiken, maar met behulp van de zogenoemde impact scores). Zij komen tot de in [tabel 1](#) opgenomen rangschikking van Nederlandse en Vlaamse bedrijfswetenschappers.

Tabel 1. De top-20 van de Nederlandse en Vlaamse bedrijfseconomen 1990-1993

naam	aantal SSCI-art.	punten	instelling	subdiscipline
1 Boot	7	279	UvA	financiering
2 Nijman	10	255	KUB	financiering
3 Van Raaij	6	241	EUR/FB	marketing
4 Van Witteloostuijn	6	178	UM	organisatie
5 Zou	3	159	UvA	financiering
6 Koedijk	6	153	UM	financiering
7 Schotman	4	151	UM	financiering
8 Hofstede	5	142	UM-em.	organisatie
9 Kleijnen	6	136	KUB	informatie
10 Hagedoorn	3	135	UM	organisatie
11 Steenkamp	6	133	Leuven	marketing
12 Dijkstra	3	123	RUG	financiering
13 Groenewegen	4	95	EUR	organisatie

Sercu	3	95	Leuven	financiering
15 Perotti	3	76	UvA	financiering
16 Moenaert	6	75	Brussel	organisatie
17 Noorderhaven	2	74	KUB	organisatie
18 Deneffe	2	73	UM	organisatie
Vermaelen	2	73	INSEAD/UM	financiering
20 Beije	2	72	EUR	organisatie
Sterken	2	72	RUG	financiering

Bron: A. van Witteloostuijn en C. Boone².

Nu zijn vergelijkingen op het niveau van individuen spraakmakend, zoals elke keer weer blijkt uit het aantal en de inhoud van de reacties op de jaarlijkse hitlijsten, maar het gaat hier vooral om het niveau van gehele onderzoeksgroepen binnen het Nederlandse universitaire bestel. De stelling van Boot en Cools dat de Nederlandse bedrijfseconomie onder de maat presteert in vergelijking met de algemene economie, kan slechts worden onderbouwd met behulp van comparatief cijfermateriaal. In tabel 2 staat daarom om te beginnen de totale bedrijfswetenschappelijke productie per Nederlandse faculteit (inclusief de twee niet-technische faculteiten bedrijfskunde) weergegeven voor de periode 1990-1993 via optelling van de puntenaantallen van de individuele publicisten per subdiscipline.

Tabel 2. Productie en productiviteit per subdiscipline van de bedrijfseconomie 1990-1993

	Berichtgeving		Financiering		Marketing		Organisatie	
	art	punt	art	punt	art	punt	art	punt
EUR	0	0	9	167	1	21	7	192
EUR/FB	1	10	0	0	9	314	6	128
KUB	0	0	12	286	0	0	8	166
RUG	0	0	7	226	9	132	3	45
RUG/FB	0	0	0	0	0	0	5	87
UM	1	33	13	353	2	22	24	590
UvA	0	0	13	513	0	0	2	46
VU	0	0	0	0	2	42	1	43
Totaal	2	43	54	1545	23	530	56	1297
Punten/artikel		21,5		28,6		23,0		23,2

Bron: A. van Witteloostuijn en C. Boone, *Een meting van de productiviteit van het Nederlandse bedrijfswetenschappelijke onderzoek in 1990-1993: een vergelijking van faculteiten, subdisciplines en wetenschappers*, onderzoekmemorandum, Nibor, 1996, Maastricht.

Uit de tabellen komt een gevarieerd beeld naar voren van de Nederlandse bedrijfseconomie. In het algemeen blijkt dat met name de vakgebieden financiering en organisatie internationaal stevig aan de weg timmeren, maar ook de subdiscipline marketing is vertegenwoordigd. Als we kijken naar bedrijfseconomische onderzoeksgroepen, dan blijken er meerdere productief te zijn zodat de sombere diagnose van Boot en Cools hooguit ten dele gerechtvaardigd lijkt. De matige score van berichtgeving kan voor een deel worden verklaard door het kleine aantal berichtgevingstijdschriften dat is opgenomen in de SSCI-index.

De vervolgvraag is hoe de bedrijfs-economische onderzoekprestaties zich verhouden tot de algemeen economische. Voor een diepgaande analyse van deze vraag hebben we helaas (nog) weinig kwantitatief-empirisch houvast, behalve de laatste beoordeling van de VSNU van het economische onderzoek in Nederland in de periode 1990-1994³. Van de 92 beoordeelde programma's hebben 22 een bovengemiddeld oordeel mogen ontvangen. Grofweg kan worden geconstateerd dat van deze 22 programma's negen een algemeen-economisch, acht een econometrisch en/of wiskundig, en zes een bedrijfseconomisch profiel kennen. Welke tak van de economie doet het beter of slechter wanneer rekening wordt gehouden met de verschillen in onderwijslast? Onder de slecht beoordeelde programma's is overigens ook menige algemeen-economische onderzoeksgroep te vinden. De conclusie dat vooral de Nederlandse bedrijfseconomie ondermaats presteert, lijkt dan ook voorbarig.

De casus Maastricht

Voor onze eigen faculteit beschikken we over uitgebreide tellingen. Sinds enkele jaren worden binnen de Maastrichtse faculteit vakgroepbudgetten vastgesteld op basis van onderwijs- en onderzoekprestaties. De onderzoekprestaties worden gemeten aan de hand van de - helaas nog altijd gebrekkige - VSNU-lijst met A- tot en met E-classificaties. In tabel 3 staat de voor kwaliteit gewogen onderzoekproductie per vakgebied weergegeven, in percentages van de totale facultaire onderzoekproductie, voor de periode 1992-1996, waarbij econometrie ook de subdisciplines beslistkunde en wiskundige economie omvat.

Tabel 3. De verdeling van de onderzoekproductie binnen de Maastrichtse faculteit 1992-1996, in procenten van de totale Maastrichtse onderzoekproductie

jaar	algemene economie	bedrijfseconomie	econometrie
1992	13	69	18
1993	14	63	23
1994	23	58	19
1995	35	57	8
1996	19	59	22
1992-1996	25	58	17

Het algemene beeld is dat ongeveer zestig procent van de facultaire onderzoekproductie afkomstig is van de bedrijfseconomische vakgroepen. Nader onderzoek leert dat de onderzoeksgroepen Financiering, Internationale Bedrijfskunde en Organisatie vooral in SSCI-tijdschriften publiceren zodat, wanneer gebruik zou zijn gemaakt van een evenwichtige meetlat in plaats van de verguisde VSNU-lijst, de oververtegenwoordiging van het bedrijfseconomische onderzoek nog sterker zou zijn geweest. Kortom, ook in de Nederlandse context is het al geruime tijd uitstekend mogelijk om bedrijfseconomische onderzoekprestaties op hoog niveau te entameren. Toch kan niet de conclusie worden getrokken, dat het Nederlandse bedrijfseconomische onderzoek het wetenschappelijke walhalla reeds heeft betreden. Hieronder gaan wij in op mogelijke verklaringen hiervoor, en aanbevelingen ter verbetering.

Oorzaken

Boot en Cools zoeken de verklaringen vooral in de gebrekkige onderzoekopleiding van bedrijfseconomen en de grote hoeveelheid deeltijdaanstellingen van hoogleraren. Er is echter een andere, nota bene economisch getinte, verklaring denkbaar voor de mogelijk nog te bescheiden Nederlandse bedrijfseconomische onderzoekproductie.

Frey en Eichenberger betogen dat de nationale productie binnen de economische wetenschappen vooral samenhangt met de omvang van de markt⁴. Vakgebieden waarin nationale instituties een belangrijke rol spelen, worden gekenmerkt door nationale, en dus kleinere wetenschappelijke markten. Het door Boot en Cools verguisde vakgebied van de berichtgeving is hiervan bij uitstek een voorbeeld. Onderzoeken die worden uitgevoerd in een Nederlandse context, met Nederlandse gegevens, maken minder kans om in een internationaal tijdschrift te belanden. Tevens maken tijdschriften met artikelen waarin de nationale instituties en context een belangrijke rol spelen minder kans om (hoog) te scoren in de SSCI-index.

De aanbevelingen

Voor een deel ondersteunen wij de aanbevelingen van Boot en Cools. Met name de suggesties voor betere beloning van bedrijfseconomische onderzoekprestaties en de verbetering van de bedrijfseconomische onderzoekopleiding verdienen navolging. Met twee van de aanbevelingen van Boot en Cools zijn wij minder gelukkig: uitzending van Nederlands talent naar het Amerikaanse paradijs en een drastische aanpassing van het beleid ter zake de aanstelling van bijzonder hoogleraren.

Bijzonder hoogleraarschappen

Om met het laatste te beginnen, een van de centrale aanbevelingen van Boot en Cools betreft het terugbrengen van de bijzonder hoogleraarschappen. Vooral de deeltijdaanstellingen van accountants zouden de oorzaak zijn van de magere wetenschappelijke productie. Deze argumentatie is verrassend omdat de instelling van deeltijdhogleraarschappen geen verschijnsel is dat exclusief is voorbehouden aan het vakgebied berichtgeving. Ook binnen de andere bedrijfseconomische subdisciplines in Nederland, evenals binnen de algemeen economische vakgroepen, komen deeltijdhogleraarschappen veelvuldig voor. Onze ervaring is dat, mede dankzij de hoge maatschappelijke status van het professoraat, de faculteiten door de constructie van het bijzonder hoogleraarschap in staat worden gesteld om voor weinig middelen bijzonder interessante expertise aan de Nederlandse faculteiten te verbinden. Ook aan het verkrijgen van data, die voor het bedrijfseconomische onderzoek van eminent belang zijn, kunnen bijzonder hoogleraren bijdragen. Dat van deze hoogleraren niet verwacht kan worden, en dat zulks ook niet gewenst is, dat zij het onderzoekprogramma van de vakgroep schrijven, is vanzelfsprekend. Hetzelfde geldt voor de noodzaak om maat te houden. Wildgroei is natuurlijk nergens goed voor, zoals de accountancy casus aan enkele Nederlandse faculteiten heeft aangetoond, maar een weloverwogen en gerichte inzet van het instrument kan om voornoemde redenen een uitstekende bijdrage leveren aan het welvaren van de Nederlandse bedrijfseconomie.

Onderzoekopleiding

Boot en Cools suggereren daarnaast dat een goede onderzoekopleiding de oplossing is om de kwaliteit van het Nederlandse bedrijfseconomische onderzoek op een hoger plan te brengen. Op zichzelf is dit een zinvolle aanbeveling. Zij verwijzen daarbij echter onder andere naar de Belgische traditie waarin jonge wetenschappers betere mogelijkheden krijgen voor studieverblijven in vooral de Verenigde Staten. Hoewel deze uitzendprogramma's uitstekend kunnen werken voor de individuele wetenschappers zelf, hebben ze een beperkt voordeel voor de nationale universiteiten. Om terug te gaan naar het Belgische voorbeeld: de Belgen met een uitstekende bedrijfseconomische onderzoekopleiding kiezen voor een groot deel voor aanstellingen buiten de Belgische wetenschappelijke wereld. Wij hebben niet de indruk dat de Belgische bedrijfseconomische onderzoekwereld beter of productiever is dan de Nederlandse.

Een verdere versterking

Met een groot aantal van de aanbevelingen van Boot en Cools kunnen ook wij uitstekend uit de voeten. Mede op grond van de Maastrichtse ervaringen willen wij echter graag een achttal maatregelen suggereren die deels een nadere concretisering betreffen van enkele van de aanbevelingen van Boot en Cools.

In de eerste plaats staan of vallen grote delen van het bedrijfseconomische onderzoek met de beschikbaarheid van adequate databestanden. In weerwil van de nadruk die Boot en Cools leggen op het belang van theoretisch onderzoek enerzijds en hun afkeer van 'rechttoe-rechtaan' replicaties van bestaande toetsingen anderzijds, is dataverzameling een conditio sine qua non voor belangrijke delen van het bedrijfseconomische onderzoek. Bedrijfseconomen kunnen immers niet putten uit grote aantallen beschikbare databestanden. Zelf de handen vuil maken via rechtstreekse dataverzameling is onlosmakelijk verbonden met hoogwaardig bedrijfseconomisch onderzoek. Ondersteuning daarvan zou de Nederlandse bedrijfseconomie verder helpen.

In de tweede plaats kan het onderzoek een belangrijke stimulans krijgen via de aanstelling van bedrijfseconomische

onderzoekhoogleraren. Te lang en te veel heeft het bedrijfseconomische wetenschappelijk personeel onderzoekstijd als sluitpost moeten hanteren, vooral door de noodzaak onderwijs te verzorgen voor grote studentenaantallen. Via de (tijdelijke) benoeming van onderzoekhoogleraren kan een inhaalslag worden gemaakt. Dergelijke hoogleraren kunnen de opbouw van onderzoekopleidingen en -programma's momentum geven. Binnen de Maastrichtse faculteit zijn met deze constructie inmiddels productieve ervaringen opgedaan.

In de derde plaats moet binnen de onderzoekscholen het bedrijfseconomische accent worden versterkt, zoals in het Maastrichtse Meteor gebeurd is. Voorbeelden van onderwerpen waarbij kruisbestuiving tussen bedrijfseconomie en algemene-econom(etr)ie kan worden benut zijn de rol van innovatie en menselijk kapitaal bij het verklaren van organisatieprestaties, de analyse van concurrentieprocessen in een breed spectrum van bedrijfstakken en markten, alsmede het onderzoek naar de consequenties van financiële onzekerheid bij bedrijven.

In de vierde plaats is het disciplinaire onderscheid tussen algemene economie, bedrijfseconomie en econometrie kunstmatig. Hetzelfde geldt voor de scheiding van bedrijfseconomie en bedrijfskunde in afzonderlijke faculteiten, die aan geen enkele buitenlander valt uit te leggen. De traditionele indeling van de economische wetenschappen werkt verschotting in de hand. Hierdoor blijft kruisbestuiving achterwege, en ontwikkelt elke subdiscipline zijn eigen thematische stokpaarden, methodologische voor- en afkeuren, alsmede sterk uiteenlopende prestatienormen. De stelling dat hoogwaardig multidisciplinair onderzoek alleen van de grond komt indien elk van de moederdisciplines afzonderlijk tot grote hoogte is gestegen, is eerder onjuist dan juist. Bij krachtig ontwikkelde monodisciplinaire onderzoekculturen vieren wederzijdse arrogantie en wantrouwen hoogtij, zodat er eerder sprake is van tegenwerking dan van samenwerking.

In de vijfde plaats moeten de bedrijfseconomische onderzoekopleidingen worden uitgebreid met behulp van buitenlandse samenwerkingen. Enerzijds is een dergelijke uitbouw mogelijk via het inschakelen van ervaren en gerespecteerde buitenlandse gastdocenten. Anderzijds kunnen internationale onderzoekopleidingen in Europees verband worden opgezet. De recente ervaringen met het EDEN (European Doctoral Education Network), waarin internationaal vooraanstaande wetenschappers hun kennis en kunde overdragen aan beginnende onderzoekers, zijn veelbelovend.

In de zesde plaats moeten binnen faculteiten onderwijs- en onderzoekprestaties worden beloond bij de jaarlijkse vaststelling van vakgroepbudgetten. Op deze manier worden scheef gegroeide verhoudingen rechtgetrokken. Te lang zijn de bedrijfseconomische vakgroepen onderbedeeld gebleven, met als gevolg dat ten gevolge van de oplopende onderwijslasten de schaarse onderzoekstijd in de periferie van de werkweek is beland, en vaak zelfs daarbuiten. Binnen de Maastrichtse faculteit is sinds enige jaren een budgetallocatiemodel van kracht waarmee jaarlijks de beschikbare middelen worden verdeeld op basis van onderwijs- en onderzoekprestaties uit het recente verleden. Deze vorm van prestatiebeloning, die in het bedrijfsleven gemeengoed is, voorkomt dat scheefgroei institutionaliseert.

In de zevende plaats kan hoogwaardig empirisch onderzoek worden bevorderd via de institutionalisering van contractonderzoekactiviteiten in bedrijfseconomische onderzoeksinstituten. Bedrijfseconomisch onderzoek in opdracht van en in samenwerking met marktpartijen kan als een tweesnijdend zwaard fungeren. Enerzijds kan op deze manier de opbouw van primaire databestanden deels extern worden gefinancierd; anderzijds houdt de bedrijfseconomische onderzoeker langs deze weg het noodzakelijke contact met de praktijk. Van belang is hierbij om de kruisbestuiving met het wetenschappelijk onderzoek te waarborgen. Hiertoe is de constructie met facultaire onderzoeksinstituten bij uitstek geschikt. Niet alleen vormen dergelijke onderzoeksinstituten een herkenbaar loket voor mogelijke opdrachtgevers, maar daarnaast zorgt de facultaire inbedding voor de noodzakelijk kwaliteitszorg.

In de achtste en laatste plaats zijn uitstekende, gepromoveerde bedrijfs-economen natuurlijk vrij om een betrekking te kiezen buiten de Nederlandse wetenschappelijke wereld. Om voortreffelijke onderzoekers aan te trekken en vast te houden is het van belang dat de faculteiten in de volle breedte een aantrekkelijke werkplek bieden. Dat betekent dus niet alleen goed onderzoek, maar ook een goed functionerende facultaire organisatie, goed onderwijs en goede studenten. Deze aantrekkelijk werkplek is broodnodig om de, eventueel aan Amerikaanse universiteiten opgeleide, prima donna's ook werkelijk te binden aan de Nederlandse faculteiten. Anders is de aanstelling aan een Nederlandse universiteit slechts een springplank naar topfuncties bij de overheid of in het bedrijfsleven, zodat duurzame en systematische kwaliteitsverbeteringen van onderzoek niet tot stand komen.

Een onstuitbare opmars

We willen besluiten met de constatering dat het met het bedrijfseconomisch onderzoek in Nederland de goede kant opgaat. Een fors aantal Nederlandse onderzoeksgroepen blazen internationaal hun partij mee. Daarmee doen zij niet onder voor hun algemeen-econom(etr)ische collega's.

Zie voor het naschrift bij dit artikel A.W.A. Boot en K. Cools, [Maastricht ligt niet in Nederland](#), *ESB*, 7 mei 1997, blz. 372-373

1 A.W.A. Boot en K. Cools, [Bedrijfseconomisch onderzoek in Nederland: een illusie?](#), *ESB*, 9 april 1997, blz. 284-288.

2 A. van Witteloostuijn en C. Boone, Een meting van de productiviteit van Nederlandse bedrijfswetenschappers in 1990-1993: een vergelijking van berichtgeving, financiering, marketing en organisatie, *MAB*, 1996, blz. 665-676.

3 VSNU, Economisch onderzoek in Nederland, 1996, herdrukt in: *Jaarboek 1995/96* van de Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde, blz. 98-107.

4 B.S. Frey en R. Eichenberger, Economics and economists: a European perspective, *American Economic Review*, 1992, blz. 216-220.